שני לוחות הברית — אות צ' צניעות

מעלה גדולה ונפלאה היא מדת הצניעות, שיהא אדם צנוע בכל דרכיו, במאכליו ומשתהו, בדיבורו ובהילוכו, במלבושיו, צנוע עם אשתו. בכלל כל ענייניו יהיו בצניעות ובבשת פנים, כי גדולה מעלת הבושה. רבי יוסי היה מתפאר בצניעות שלא ראו קורות ביתו שפת חלוקו (שבת קיח, ב), הרי שהיה צנוע אף בחדר משכבו, אף בחשך:

מחויבין אנחנו ללמוד דרכי צניעות מאברהם אבינו לשרה, כשירד למצרים אמר (בראשית יב, יא) הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את, ופירשו רז"ל (ב"ב טז, א) שעד עכשיו לא הכיר בה מרוב צניעות שבשניהם. ובמסכת שבת פרק במה בהמה (נג, ב) ת"ר מעשה באדם אחד שנשא אשה גדמת ולא הכיר בה עד יום מותה. א"ר בוא וראה כמה צנועה אשה זו, שלא הכיר בה בעלה. אמר ליה ר' חייא זו דרכה בכך. אלא כמה צנוע איש זה שלא הכיר באשתו. וצא ולמד מצניעות יוסף הצדיק, שנאמר (בראשית לט, ז) ותשא אשת אדוניו את עיניה וגו', היא נשאה עיניה כדי להסתכל בו, והוא לא נשא עיניו להסתכל בה. ואמרו באגדה (יל"ש תהלים קה רמז, תתסג) שרצועה של ברזל נתנה תחת צווארו כדי שיתלה עיניו ויביט בה, ואע"פ כן לא הביט בה, שנאמר (תהלים קה, יא) ענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו:

ומכל שכן האשה שהיא מחויבת להיותה צנועה ביותר, שיהיה כל כבודה פנימה, ותסתיר עצמה מכל אדם שבעולם בכל מה דאפשר. ועיניה תמיד למטה, ודיבורה בנחת, ולא יראה ולא ימצא ולא יהיה מגולה מכל גופה אפילו במשהו, שלא תכשול שום אדם במראית עין. ורז"ל אמרו במסכת שבת פרק במה אשה (סד, ב), למה נמנו תכשיטי חוץ עם תכשיטי פנים, לומר לך המסתכל באצבע קטנה מהאשה כמסתכל במקום התורפה. ולא ישמע קולה, כי קול באשה ערוה. ולא יראה שער משערותיה, והפליג מאוד בזוהר על חטא הזה, ואפילו בחדרי חדרים צריכה ליזהר. ורז"ל אמרו במסכת יומא (מז, א) ספרו, שבעה בנים היו לקמחית וכלן שמשו בכהונה גדולה. ושאלו לה החכמים, מה מעשים טובים יש בידך. השיבה שלא ראו קורות ביתה שערות ראשה:

וצניעות אשר ינהגו איש ואשה בעת זיווגם האריכו רבותינו במאוד, ולקמן בקדושת הזיווג יוזכר גם כן קצת מדרכי הצניעות:

וכן האריכו בצניעות אכילה ושתיה במאוד מאוד, ויוזכר ג"כ קצת לקמן בקדושת האכילה. וראה עד היכן מעלת הצניעות, כי לא מבעיא שצריך להיות צנוע בבית ובחוץ, כי מלא כל הארץ כבודו יתברך שמו וכמו שכתוב (מיכה ו, ח) הצנע לכת עם אלהיך. אלא אפילו במקום שריית הקליפות במקום המטונף בבית הכסא, יש כמה וכמה דיני צניעות איך מחויב אדם להתנהג, כמוזכר בתלמוד ובפוסקים. ומחויב להיות צנוע בלילה כביום. ובפרק הרואה (ברכות סב, א) ההוא ספדנא דהוה נחית קמיה דרב נחמן, אמר האי צנוע בארחותיו הוה. א"ל רב נחמן את עליית בהדיא לבית הכסא וידעת אם צנוע אם לא, דתניא אין קורין צנוע אלא מי שהוא צנוע בבית כסא כו'. וסוד הענין הוא, שלא יתן פתחון פה לקליפות החונים שם לקטרג. על כן יתלבש בקדושת הצניעות. וגם מכח הצניעות שעושה שם, נשאר דבק בקדושה אף שהוא במקום טומאה, ק"ו לשכינה במקומות הטהורות שיהיו כל ענייניו בצניעות הן בגילוי הן בסתר, כי הכל גלוי לפניו ית' ומלא כל הארץ כבודו:

שאלו להחכם מה הצניעות, א"ל שיתבייש בפני עצמו. ודבר זה מרומז בדברי הנביא ע"ה (מיכה ו, ח) הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך. אמר עם אלהיך, כי לא די במי שהוא צנוע נגד בני אדם, אלא אפי' בהסתר במקום אין רואה, כי עם הש"י תהיה צנוע בכל החושים, מישוש טעם ריח שמיעה ראיה. נקוט האי כללא בידך, כל דבר שלא היית עושה למשל אם היית עומד לפני משה רבינו ע"ה ושבעים זקנים, ככה תנהוג בסתר. זולת העניינים ההכרחיים, כמו הזיווג וכמו בית כסא שמוכרח לעשות אותם. מכל מקום יהיה בצניעות יתירה ויתירה:

עוד מעלה גדולה ונפלאה רמה ונשגבה הנכלל במדת הצניעות, הצנע לכת עם אלהיך היא מעלת התבודדות, שיתבודד האדם וישב בדד בד' אמות של הלכה שלו סגור ומסוגר מן המקדש לא יצא, רצוני לומר מבית הקדושה שלו, ולא יתערב בין בני אדם, וכמו שאמר ירמיה (ירמיה ט, א) מי יתנני מלון במדבר, כי אז ניצול האדם מכל העבירות שבין אדם לחבירו. גם נשאר קודש בדיבור במחשבה ובמעשה, וניצול מתאוה וחמדה, ועוסק בתורה, כי אין לך ביטולים נגדו, ואינו לומד ממעשה הדור ומתייחד עם קונו, ווהו הצנע לכת עם אלהיך, שיהיה מוצנע ומוסגר ואין אתו רק הש"י. ואף כשהולך מההסגר שלו לא ילך רק עם אלהיך, כלומר לבית הכנסת ולבית המדרש שהם בית אלהים, ובחזרתו משם תיכף ומיד יחזור להסגר שלו:

ואבא מורי ז"ל ע"ה נתן פירוש על זה מאמרם ז"ל (נדה ל, ב) תינוק בזמן שהוא במעי אמו נר דלוק על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו, מיד שיצא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו. כך התינוק נער ישראל ואוהבהו, כל זמן שהוא בחדר הורתו, אז נר מצוה ותורה אור אתו עמו. מיד שיצא לאויר העולם, בא המלאך הוא היצה"ר הוא השטן הוא המלאך המות בר מינן, וסטרו על פיו, והסטירה הוא כשמעורב עם בני אדם, אז ויפתח האתון את פיו בלשון הרע ורכילות ובליצנות וכאלה הרבה, כל עמל אדם לפיהו, ומתאוה וחושק למלאות פיהו (הג"ה, אמר החכם אין חוצץ בפני התאוה כעצימת עינים), והרבה כזה. על כן סגור יהיה האדם בששת ימי המעשה, רצוני לומר זמן עמידת עוה"ז, כי יום הוא אלף שנה, אזי הדרך הטוב להיות סגור באלה ימי המעשה היום לעשותם, אבל למחר לקבל שכרם ביום השבת עוה"ב יפתח נחלה בלי מצרים, ועתה די לו ארבע אמות של הלכה, ואז וה' אתו הלכה כמותו, מי יוכל לשער תוקף מעלת התבודדות שגורם לו סור מרע:

ואם הוא לדבר מצוה ילך, כמו שרמז הפסוק הצנע לכת עם אלהיך, ותיכף יחזור להסגר שלו, ודבר זה מביאו ג"כ לאור התורה, כי סגולה נפלאה של התבודדות פותח לו פתח גדול בהתורה, כי שם ביתו:

גם ההתבודדות היא הכנעה גדולה מאת האדם נגד השם יתברך, מראה שהוא עבד משועבד אין לו רשות לצאת מאדונו, ואינו זוכה בהפקירא כי לא ניחא ליה בהפקירא, דהיינו לילך בארץ לארכה ולרחבה, נמצא כל ימיו הוא בתשובה. ומי שזוכה למעלת התבודדות ומהרהר בכל יום בתשובה ומתחרט על העבר בחרטה גמורה ועוזב בעזיבה, בודאי מתכפרות לו כל עונותיו, וזוכה לקדושה יתירה, ויוכל לבוא לידי רוח קודש. וסימנך (ויקרא טז, ד) בד קודש ילבש, בד רצה לומר התבודדות:

והנה ידוע דוד המלך ע"ה היה מתבודד עם קונו במה שעמד בחצות לילה, כמו שכתוב (תהלים קיט, סב) חצות לילה אקום להודות לך, וכמו שאמרו רז"ל בריש ברכות (ג, ב), וכמו שהאריך הזוהר, על כן זכה לקדושה יתירה ונעשה רגל רביעי במרכבה. וסימנך (ש"ב ו, יד) ודוד חגור אפוד בד, הרמז כי היה מאופד ומקושט במעלת בד דהיינו התבודדות:

וזהו ענין של נח שאמר הכתוב (בראשית ו, ט) את האלהים התהלך נח, כלומר במקומות התבודדות שאין שם רק הש"י, כי היה צריך סעד לתומכו, ואלו היה הולך בין הבריות אפשר היה לומד ממעשיהם. אבל אברהם ידע כחו הגדול בדביקות הש"י ולא היה צריך סעד, והוא היה הולך בין הבריות כדי להפכם, כמו שאמרו רז"ל (ברש"ר לט, יד) אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים, אבל מי שאינו כחו גדול כמוהו, ירגיל את עצמו בהתבודדות. ואם יודע איזה מצוה לעשות, או איזה זכות לזכות את הרבים, ילך לשמור את העסק ויחזור להתבודדות שלו, כי אז בודאי לא יבא חטא לידו מאחר שעוסק בעסק מצוה. אבל להיות בין הבריות כך, אף בלא עסק מצוה יש לחשוש אולי ילמוד ממעשיהם:

ומכח זה הענין פירש אבא מורי ע"ה פירוש נאה על הא דאיתא במסכת סנהדרין פרק קמא (יא, א), יצתה בת קול על שמואל הקטן ראוי היה שתשרה עליו השכינה כמשה רבינו ע"ה, אלא שאין דורו ראוי לכך. וקשה בשביל שאין הדור ראוים למה ימנע מהראוי. ותירץ אבי מורי ע"ה, כי מכח שהדור שלו לא היו ראוים והיה ביניהם מדות מגונות, ואפשר שזה הצדיק היה בו איזה מדה שהיא מסך מפסיק בין הנבואה, ומדה זו לא היה בו מצד עצמו, רק מכח התחברותו לדור, ואע"פ ששמר כל התורה כולה והיה צדיק וחסיד ועניו, זהו המדה קטנה היא מסך ומחיצה בין הנבואה והבת קול, העיד שאף זה לא בא לו מצד עצמו רק מצד דורו:

ובזה מפורש ג"כ מה שאמרו רז"ל (שבת לג, ב) צדיק נתפס בעון הדור. וקשה טוביה חטא וזיגוד מנגיד (פסחים קיג, ב), יתמו החוטאים וישאר הצדיק חי. והרבה פירושים נאמרים בזה, וכאן אין מקומם. ולפי הנזכר הכי פירושו, בודאי הצדיק מת מחמת איזה חטא שעשה, אבל זה החטא שעשה הוא בעון הדור שלמד ממעשיהם, אבל מצד עצמו לא היה בא לידי חטא זה, וזהו שאמרו צדיק נתפס בעון הדור. על כן מעלה גדולה ורמה מעלת התבודדות, וממעלה זו יזכה למדרגות רבות קדושות וטהורות וידיעות הנעלמות:

נשלם אות הצדי"ק